

Фредерик Бегбеде „Един френски роман“

АЗ СЪМ ПО-СТАР от своя пращядо. Капитан Тибо дьо Шастенъе е бил на 37 години, когато загива на 25 септември 1915 година, в 9,25 сутринта, по време на втората битка за Шампан, между долината на Сюип и края на Аргонския лес. Трябваше да засипвам майка ми с въпроси, за да науча нещо повече; семейният герой е нещо като незнаен войн. Погребан е в замъка „Бори-Пъоти“, в Дордон (при чичо ми), но видях негова снимка в замъка „Вогубер“ (при друг мой чичо): висок и слаб младеж в синя униформа, с късо подстригана руса коса. В последното си писмо до прабаба Тибо твърди, че не разполага с клещи, за да пререже загражденията от бодлива тел и да си проправи път към вражеските позиции. Описва варовиков и равнинен пейзаж, несекващ дъжд, който превръща терена в кално тресавище, и споделя, че е получил заповеди да атакува на другия ден сутринта. Знае, че ще умре; писмото му е като snuff movie – филм на ужасите, заснет без специални ефекти. На зазоряване той изпълнил дълга си, запявайки песента на жирондинците: „Да умреш за родината, е най-прекрасната, най-достойната участ!“ 161-ви пехотен полк се хвърлил срещу стената от куршуми; както можело да се предполага, пращядо и неговите хора били покосени от немските картечници и задушени от хлора. Може да се каже, че Тибо е бил убит от своите началници. Бил е висок, красив, млад и Франция му е заповядала да умре за нея. Или по-скоро – предположение, което придава на съдбата му странна актуалност, – Франция му е заповядала да се самоубие. Този баща на четири деца се е пожертвал напълно съзнателно като някой японски камикадзе или палестински терорист. Потомъкът на кръстоносци бил осъден да постъпи като Иисус Христос – да даде живота си за другите.

Произхождам от доблестен рицар, който е бил разпнат на телените мрежи в Шампан.

НАУЧИХ, че брат ми е станал кавалер на Почетния легион, когато бях задържан. Полицаяте не ми сложиха веднага белезници; направиха го по-късно, когато ме заведоха в „Отел Дийо“, и след това, когато на другата вечер бях прехвърлен в ареста на Ил-дьо-Сите. Президентът на републиката бе написал много мило писмо до по-големия ми брат, в което го приветстваше за приноса му към динамизма на френската икономика: „Вие сте пример за капитализъм, какъвто искаме: капитализъм на предприемачи, а не капитализъм на спекуланти“. На 28 януари 2008 година, в участъка на VIII парижки район, служители в сини униформи, с револвери и палки на колана, ме съблякоха напълно, за да ме претърсят, конфискуваха ми телефона, часовника, кредитната карта, ключовете, паспорта, шофьорската книжка, колана и шала, взеха ми проба от слюнката и свалиха отпечатъците ми, повдигнаха тестисите ми, за да видят дали не крия нещо в задника си, снимаха ме във фас, в профил, в три четвърти, с антропометрична табела в ръце, преди да ме отведат в клетка от два квадратни метра, със стени, покрити с графити, засъхнала кръв и сополи. Тогава още не знаех, че няколко дни по-късно ще присъствам на връчването на ордена на Почетния легион на брат ми в Елисейския дворец, в не толкова тясната празнична зала, и ще гледам през остъклените врати как вятърът разклаща листата на дъбовете, които като че ли ми правеха знаци и ме зовяха в президентската градина. Някъде към четири часа сутринта на тази черна нощ лежах на циментова пейка и положението ми изглеждаше просто: Бог вярваше в брат ми, а мен бе изоставил. Как бе възможно две толкова близки в детството същества да имат толкова противоположни съдби? Бях задържан с един приятел за употреба на наркотични вещества на улицата. В съседната килия някакъв джебчия вяло, но на достатъчно редовни интервали блъскаше с юмрук по стъклото, за да не може никой от останалите да заспи. По принцип сънят бе нещо непостижимо,

защото дори когато задържаните преставаха да мучат, полицаите си подвикваха на висок глас в коридора, като че ли затворниците им бяха глухи. Носеше се миризма на пот, на повърнато и на зле претоплено в микровълнова печка телешко с моркови. Времето се точи ужасно бавно, когато нямаш часовник и никой не възнамерява да угаси премигващия на тавана бял неон. В краката ми някакъв шизофреник, изпаднал в етилова кома, стенеше, хъркаше и пърдеше, проснал се направо на кирливия бетонен под. Студено беше, но аз се задушавах. Опитвах се да не мисля за нищо, но бе невъзможно: когато си затворен в много тясно пространство, постоянно си измъчван от мисли; напразно се опитваш да отблъснеш паниката; някои се молят на колене да ги пуснат или пък изпадат в нервна криза, понякога се опитват да се самоубият или признават престъпления, които никога не са извършвали.

Бях готов на всичко за книга или приспивателно. Тъй като не разполагах нито с едното, нито с другото, започнах да пиша това в главата си, без писалка, със затворени очи. Ще ми се тази книга да ви помогне да избягате от действителността, както на мен помогна онази вечер.

НЕ СИ СПОМНЯМ детството. Никой не ми вярва, когато го кажа. Всеки си спомня своето минало; за какво да живеем, ако си забравяме живота? В мен обаче не остава нищо от самия мен; от нула до петнайсетгодишна възраст съм изправен пред черна дупка (в астрофизическия смисъл: „Обект с огром на маса и толкова силно гравитационно поле, че никаква форма на материя или светлина не е в състояние да го преодолее“). Дълго време вярвах, че съм нормален, че и другите са сполетени от същата амнезия. Но ако ги попитах: „Спомняш ли си детството?“, те ми разказваха куп истории. Срамувам се, че биографията ми е написана със симпатично мастило. Защо детството ми не е неизтриваемо? чувствам се изключен от света, защото светът има археология, а аз – не. Заличил съм следите си като някой избягал престъпник. Когато спомена този недъг, родителите ми вдигат очи към небето, семейството ми негодува, приятелите ми от детството се обиждат, бивши годеници са готови да предоставят фотографски доказателства.

„Не си си загубил спомените, Фредерик. Просто не се интересуваш от нас!“

Страдащите от амнезия са оскърбление за другите, близките им ги мислят за негационисти, като че ли забравата е нещо доброволно. Не премълчавам фактите умишлено – ровя в живота си като в празен куфар и не откривам нищо; пуст съм отвътре. Понякога чувам зад гърба си: „Този не мога да го разбере“. Съгласен съм. Как искате да определите човек, който не знае откъде идва? Както казва Жид във „Фалшификаторите“, аз съм „изграден на колове: нямам нито основи, нито подземие“. Земята пропада под нозете ми, рея се на въздушна възглавница, аз съм бутилка в морето, движеща се скулптура на Калдер. За да се харесам, станах безгръбначен, исках да се слея с обстановката подобно на Зелиг, човекът хамелеон. Да забравя собствения си Аз, да загубя спомените си, за да бъда обичан, за да мога да омайвам, да се превърна в такъв, какъвто другите избират да бъда. На езика на психиатрията това смущение на личността се нарича „дефицит на центрирано съзнание“. Аз съм празна форма, живот без основа. Казват, че в детската ми стая на улица „Мосьо-льо-Пренс“ съм бил закачил на стената филмов афиш: Името ми е Никой. Сигурно съм се идентифицирал с героя.

Винаги съм писал истории на човек без минало: героите на моите книги са продукт на непосредственото време, изгубени са в настояще без корени – прозирни обитатели на свят, в който чувствата са мимолетни като пеперуди, в който забравата ви предпазва от болката. Възможно е – и аз съм доказателството – в паметта си човек да запази единствено няколко късчета от детството си, повечето измамни или изфабрикувани впоследствие. Подобна амнезия се насърчава от нашето общество и дори бъдещето

време в миналото е на път да изчезне от граматиката. Съвсем скоро недостатъкът ми ще е нещо съвсем обикновено; моят случай ще стане общовалиден. Все пак трябва да признаем, че не е често срещано явление симптомите на алцхаймер да се проявяват в средата на живота.

Често си припомнях детството от вежливост. „Но как, Фредерик, не си ли спомняш?“ И аз любезно кимам с глава: „Ами да, разбира се, колекционирах стикери с футболисти, бях фен на „рубетс“, сега си спомням“. Съжалявам, че го споделям тук, но никога нищо не си спомням. Аз съм собственият си самозванец. Понятие си нямам къде съм бил между 1965-а и 1980-а. Може би затова днес съм объркан. Надявам се да съществува някаква тайна, някаква потулена магия, вълшебна формула, която да открия, за да се измъкна от този вътрешен лабиринт. Ако детството ми не е било кошмарно, защо мозъкът поддържа паметта ми в спящо състояние?

БЯХ ПОСЛУШНО МОМЧЕ, което покорно следваше майка си в нейните странствания, като все се заяждах с по-големия ми брат. Част съм от навалищата безпроблемни деца. Понякога се опасявам, че може би не си спомням нищо, защото няма нищо за спомняне. Като че ли детството ми се състои от дълга поредица празни, скучни, сиви, еднообразни дни, като вълни на плажа. Ами ако всъщност си спомням за всичко? Ами ако началото на моето съществуване не е съдържало нито едно ярко събитие? Ако съм имал защитено, безоблачно, привилегировано детство, без никакви чудатости или контрасти – от какво бих могъл да се оплача? Да са ти спестени нещастията, драмите и злополуките, е голям късмет в изграждането на човека. Така че тази книга ще е изследване на безцветното, кухото, ще е спелеологическо спускане в недрата на буржоазната нормалност, ще е репортаж за френската баналност. Охолните детства са еднакви, може би не си заслужава човек да си спомня за тях. Възможно ли е да се предадат с думи всички етапи, които едно малко момче е било осъдено да преодолее през шейсетте-седемдесетте години в Париж? Бих предпочел да опиша приложението към данъчната декларация на родителите ми.

Предприемайки това гмуркане, единствената ми надежда е писането да съживи паметта. Литературата си спомня онова, което сме забравили – да пишеш, означава да четеш в себе си. Писането пробужда спомена, писането е като ексхумация на труп. Всеки писател е *ghostbuster*: ловец на духове. При някои прочути писатели са били наблюдавани странни явления на неволни реминисценции. Писането притежава свръхестествена сила. Книгата може да бъде започната като посещение при някой маг или марабу. Автобиографът е нещо средно между Зигмунд Фройд и Мадам Солей.

В своята статия „За какво служи писането?“ ролан Барт твърди, че „писането (...) е процес, чието начало е недоловимо“. Възможно ли е този процес да е внезапното завръщане на забравеното минало? Пруст, неговата мадлена, неговата соната, двете разклатени павеа в двора на Германт, които го издигат в „безмълвните висини на спомена“? Ммм, моля ви, не ме притискайте толкова. Предпочитам един също така прочут, но по-скорошен пример. През 1975 година Жорж Перек започва „W, или спомен от детството“ със следното изречение: „Нямам спомен от детството“. А книгата изобилства от спомени. Когато затворим очи, за да призовем своето минало, се случва нещо тайнствено: паметта е като чашата саке, която се поднася в някои китайски ресторанти – една гола жена постепенно изплува от дъното и изчезва, когато чашата е изпита. Виждам я, съзерцавам я, но щом се приближа, тя се изплъзва, изпарява се – така е и с моето изгубено детство. Моля се тук да се случи чудо и миналото ми постепенно да се прояви в книгата, подобно на снимка от „Полароид“. Ако си позволя да се самоцитирам – а в един автобиографичен текст опитът да избягаш от егоцентризма би означавал да си едновременно смешен и претенциозен, – това странно явление вече ми

се бе случвало. Когато през 2002 година пишех *Windows on the World*, една сцена изплува от нищото: през едно студено зимно утро на 1978-а излизам от дома на майка ми на път за училище, с американска военна торба на гърба, като избягвам циментовите фуги между плочките. От устата ми излиза пара, умирам от скука и едва се сдържам да не се хвърля под автобус 84. Главата свършваше със следното изречение: „Никога не успях да изляза от онази сутрин“. На следващата година, на последната страница на „романтичният егоист“ се споменава миризмата на кожа в английските автомобили на баща ми, от която като малък ми се повдигаше. четири години по-късно, когато пишех „Помощ, простете“, с умиление си спомних за една съботна вечер в бащиния апартамент, когато моите пантофи и изчервявания прелъстиха няколко скандинавски манекенки, които слушаха двойния оранжев албум на Стиви Уондър. Навремето приписах тези спомени на измислени герои (Оскар и Октав), но никой не повярва, че са въображаеми. Опитвах се да говоря за детството си, без наистина да се осмелявам. След развода на родителите ми, животът ми се раздели на две. От една страна – меланхолията на майка ми; от друга – хедонизмът на баща ми. Понякога ролите се обръщаха – майка ми се разведряваше, баща ми се затваряше в себе си. Настроенията на родителите ми: скачените съдове на моето детство. Думата съдържа също и идеята за подвижни пясъци. Вероятно съм се изградил върху подвижна почва. За да бъде един от родителите ми щастлив, другият не трябваше да бъде. Битката не беше съзнателна, напротив, между тях никога не бе имало и следа от неприязън, махалото се люшкаташе неумолимо, но си запазваше усмивката.

ВЕЧЕРТА на 28 януари 2008 година се очертаваше приятна: полята с добри вина вечеря, после обичайната обиколка из баровете с приглушено осветление, пиене на разноцветни шотове водка с папрат, с кокосово мляко, с ягода, с мента, с кюрасо; изпити на екс, черните, белите, червените, зелените, сините чаши бяха с цветовете на гласните на рембо. Тананиках си върху скутера *Where Is My Mind* на „Пиксис“. Бях се дегизирал като гимназист, с кожени боти, разрошена средно дълга коса, криех възрастта си зад брада и черен шлифер. Практикувам подобни среднощни забежки от почти двамадесет години – това е любимият ми спорт на възрастен, който отказва да остарее. Не е лесно да бъдеш дете, затворено в тяло на страдащ от амнезия възрастен. В „Содом и Гомор“ маркиз Дьо Вогубер иска да изглежда млад, мъжествен и чаровен, а всъщност дори не смее да погледне в огледалото бръчките по лицето си, което му се иска да запомни като вечно съблазнително.

Както виждаме, проблемът не е от вчера; Пруст е използвал наименованието на замъка на моя пращядо Тибо. Та онази вечер леко опиянение започваше да забулва реалността, да ме размеква, да насърчава детинщините ми. Вече от месец един нов републикански закон забраняваше да се пуши в дискотеките и на тротоара на авеню „Марсо“ се бе образувала истинска навалица. Бях непушач, солидарен с красивите момичета с лачени обувки, които се навеждаха към подадените запалки. За миг лицата им се осветяваха като в картините на Жорж дьо Латур. В една ръка държах чаша, с другата се облягах на приятелски рамене. Целувах ръката на сервитьорка, надяваща се на роля в киното, дърпах за косата главен редактор на списание, останало без читатели. Цяло поколение нощни птици се събираше в понеделник вечер, за да се бори със студа, самотата, очертаващата се на хоризонта криза – знае ли човек, поводи за натряскване никога не липсваха. Имаше също актьор от авторското кино, няколко безработни момичета, черни и бели горили, демодирани певци и един писател, чийто първи роман лично бях издал. Когато въпросният писател извади бяло пликче, за да изсипе прахчето върху капака на един черен крайслер, който проблясваше в локалното платно, никой не възрази. Струваше ни се забавно да нарушаваме закона; живеехме във времена на сух

режим, сега бе моментът да не се подчиняваме, като Бодлер и Теофил Готие, Елис и Макинърни, или Блонден, когото измъкнал от участъка, преоблечен като шофьор. Педантично разбивах белите бучици със златната си кредитна карта, докато колегата ми писател се оплакваше от любовницата си, още по-ревнива от жена му, което считаше (повярвайте ми, аз охотно кимах в знак на съгласие) за проява на непроситимо лош вкус. Внезапно светлина от полицейски буркан ме накара да вдигна поглед. Пред нас спря двуцветна кола. На бялата врата бяха изписани странни сини букви, обградени с червен правоъгълник. Буквата П. Съгласна. Буквата О. Гласна. Буквата Л. Съгласна. Буквата И. Гласна. Спомних си онази телевизионна игра: „числа и букви“. Буквата Ц. О, по дяволите. Буквата И. Буквата Я. явно дебелите букви имаха някакъв скрит смисъл. Някой се опитваше да ни предупреди, но за какво? Зави сирена, а синята светлина се въртеше като на дансинг. Разбягахме се като зайци. Зайци в поръчкови сака. Зайци в боти с гладки подметки. Зайци, които не знаеха, че на 28 януари 2008 година се открива ловният сезон в VIII район. Единият от двата заека дори бе забравил кредитната си карта с гравирано име на капака на колата, а другият не се бе сетил да изхвърли незаконните пакетчета от джобовете си. В това ранно утро приключи безкрайната ми младост.